

بازرگانان و تاجران هم ماترک‌هایی به جا گذاشته‌اند

از واردات صنعت برق تا راه‌اندازی بانک ملی

مریم باقرپور

یکی مسجد و حمام ساخته و دیگری صنعت برق را وارد کشور کرده است. تاجران و بازرگانان ایرانی در هر دوره تاریخی با پیشقراولی در زمینه‌های مختلف نسبت به خیلی‌ها سر آمد بودند و با هدف کار

خیر امکاناتی را مهیا کردند و بناهایی را ساختند و در اختیار عموم گذاشتند. شاهد این ادعا نیز اماکنی است که با گذشت بیش از ۱۲۰ سال، همچنان استوار در گوشه و کنار پایتخت پابرجاست.

مسجد قندی

نشانی: خانی‌آباد، خیابان تختی

شماره ثبت ملی: ۱۷۶۰
زمان ثبت اثر: ۱۳۷۵ آبان

وضعیت فعلی بنا: فعال

معرفی: ساخت مسجد قندی محله خانی‌آباد به نوعی با صدور فرمان مشروطه گره خورده است؛ همان مسجدی که بانی و واقف آن «سید هاشم قندی» از بازرگانان پیر و نیک‌نامی است که به بهانه گرانی قند از سوی «علاءالدوله» صدراعظم مستبد قاجار، فلک شد و این موضوع آتش اعتراضات مردمی را چنان تند کرد که شاه قاجار ناچار به تصمصیم مهم شد؛ اول عزل صدراعظمش و دوم امضای فرمان مشروطه.

تاجر قند در نایب‌السلطنه

سید هاشم قندی معروف به تاجر کاشانی، از مشروطه‌خواهانی بود که در انتظار مردم شلاق خورد. دوران زندگی او مقارن با سلطنت شاه قاجار یعنی ناصرالدین شاه، مظفرالدین شاه، محمدعلی شاه و احمدشاه قاجار بود. منزلش در بازارچه نایب‌السلطنه قرار داشت و شغلش تجارت بود و از باد کوبه (باکوی امروزی) قند وارد و در سراسر ایران توزیع می‌کرد. او در دوران حیاتش اقدامات خیر خواهانه زیادی کرد و واقف ۲ مسجد دیگر، حمام و مدرسه‌ای برای تهرانی‌ها هم بود که میراث وقفی‌اش تاکنون سرپا مانده است.

مسجدی با کاشی کاری معرق و معقل

ورودی مسجد طاق جناقی آجر چین، از مشترکات معماری بناهای مذهبی قاجار دارد. بنای مسجد روی ۹ ستون آجری قرار گرفته و ایوان‌های قرینه جلوه ویژه‌ای به این عمارت مذهبی بخشیده‌اند. مهم‌ترین سبک کاشی‌کاری مسجد «معرق» و «معقل» است و به همین دلیل لوکیشن سریال‌های تلویزیونی و فیلم‌های سینمایی بسیاری بوده است؛ مثلاً سکانس ستاد ثبت نام و اعزام به جبهه فیلم سینمایی «خراجی‌ها» ی یک در صحن همین مسجد فیلمبرداری شد. ۲ عامل مهم در حفظ بنای این مسجد نقش داشته است؛ نخست معماری صحیح که بنا را از نم، رطوبت و آسیب‌های جدی دور نگه داشته و دوم تولیدات دلسوز در ادوار مختلف و عرق اهالی به دایره نگه داشتن مسجد قدیمی محله شان. روی سردر مسجد در قاب کاشی کاری گل و بوته بازمینه سفید رنگ و سبک معرق تاریخچه شناسنامه ثبت شده است.

نشانی: خیابان امیرکبیر، نبش خیابان ایران
شماره ثبت ملی: ۱۰۴۱۵
زمان ثبت اثر: سال ۱۳۸۲
وضعیت فعلی بنا: بخشی از آن موزه

خانه امین‌الضرب

معرفی: نخستین خانه‌ای در تهران است که با برق روشن شد؛ چون امین‌الضرب کسی بود که بعد از سفر به اروپا و آشنایی با صنعت برق موفق به انتقال این صنعت به کشورمان شد.

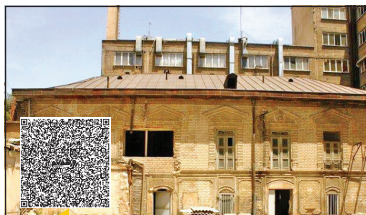
اولین سرمایه‌گذار صنعتی

حاج محمدحسن اصفهانی، یکی از تجار سرشناس ایران بود که دامنه فعالیتش را در زمینه کریستال، الماس، پنبه، چای، قند و شکر، صابون و... از اصفهان به تهران، مسکو، پاریس و لندن گسترش داد. او نخستین سرمایه‌گذار صنعتی در ایران به شمار می‌آید که مدیر کمپانی امین‌الضرب هم بود. او به ساخت بناها و نهادهای عام‌المنفعه و حجره برای طلاب در اماکن مذهبی نیز علاقه داشت. همچنین زمان مظفرالدین شاه، نخستین دستگاه تولید برق را روسیه خرید و در سما برق را وارد کشور کرد.

پناهگاه سید جمال‌الدین اسدآبادی

خانه امین‌الضرب که فرمان مشروطه‌خواهان روی پله‌های آن قرائت شد، مدت‌ها پناهگاه سید جمال‌الدین اسدآبادی بود و او در سفر هایش به تهران در اینجا مهمان امین‌الضرب بود. این خانه ۲ طبقه‌ای شامل تالار شاه نشین و ایوان بزرگ رو به حیاط با ستون‌های حجاری شده است.

خانه معین‌التجار

نشانی: خیابان لاله‌زار، کوچه بوشهری

شماره ثبت ملی: ۳۱۲۷۳
زمان ثبت اثر: سال ۱۳۹۲

وضعیت فعلی بنا: در اختیار اداره کل میراث فرهنگی

معرفی: روزگاری به معین‌التجار بوشهری تعلق داشت که به دلیل خدمات فراوانش در زمینه خلیج فارس و حمایت از تولید داخلی به «پیر معنی خلیج فارس» و همچنین «پیر معنی تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی» معروف بود.

عجوبه اقتصاد

حاج محمد بوشهری، ملقب به معین‌التجار و مشهور به حاج محمد دهنده‌ستی، در دوره پیش از مشروطه از بازرگانان معروف ایران بود. یکی از مهم‌ترین فعالیت‌هایش تأسیس «کمپانی تجاری ایران» بود که آن را در بوشهر به ثبت رساند. همچنین در این دوره املاک و مستغلات زیادی در خوزستان داشت. محمد کمره‌ای، او را «عجوبه اقتصادی می‌دانست. تجارت و امور گمرکی از دیگر فعالیت‌های او بود که برای گسترش تجارت خارجی و کسب سرمایه و درآمد بیشتر تلاش کرد.

دفتر شهرنایی

ناصرالدین شاه، به دلیل لغو قرارداد تنباکو و پرداخت غرامت به کمپانی رژی و تهی بودن خزانه دولت، زمین‌های محدوده لاله‌زار را فروخت که بخش شرقی آن یعنی محدوده سعدی جنوبی و لاله‌زار جنوبی نصیب فردی به نام معین‌التجار شد و او عمارتش را در این مکان برای خود و فرزندانش ساخت.

خانه فاموری

نشانی: خیابان جمهوری، بین خیابان حافظ و ولیعصر (عج)، کوچه گشتاسب

شماره ثبت ملی: ۳۱۵۴۴
زمان ثبت اثر: سال ۱۳۸۷

وضعیت فعلی بنا: مجموعه فرهنگی و کافه

معرفی: در کنار شلوغی‌های بازار موبایل خیابان جمهوری، مجموعه‌ای زیبا و رنگارنگ از دوره قاجار دیده می‌شود که می‌توان در آن از هیاهوی تهران فاصله گرفت و از فضای جذاب و دیدنی خانه فاموری لذت برد.

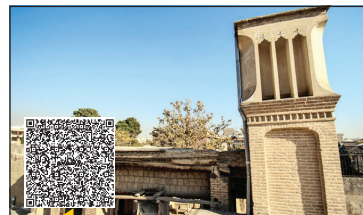
یادگار تاجر منسوجات

عبدالله مقدم، از تاجران تولید منسوجات و مدیر کارخانه مقدم، از مالکان اولیه خانه فاموری در دوره قاجار بود. او کارش را از شساگردی در قزوین شروع کرد و سپس به تهران آمد و در کار قماش (البسه و پارچه) فعالیت کرد. در کمترین زمان تعداد شرکت‌های مقدم به بیش از ۲۵ واحد رسید. او سال‌ها بعد شرکت ریسندهی و بافندگی ممتاز ایران را با کمک شرکادار جاده تهران - شهرری دایر کرد و خانه فاموری فعلی را برای دفتر کار خود خرید.

سفر به تهران قدیم

این خانه بعدها در اختیار زهرا فاموری قرار گرفت و سال ۱۳۸۷ آن را بازسازی کرد. حالاً این خانه به عنوان مرکز فرهنگی هنری با امکان اقامت و پذیرایی فعالیت می‌کند. البته این روزها خانه فاموری به «کافه فاموری» معروف است.

خانه نصیرالدوله آصفی

نشانی: خیابان امیرکبیر، کوچه شهید جاویدی، کوچه مدرس

شماره ثبت ملی: ۱۰۸۴۷
زمان ثبت اثر: ۲ بهمن ۱۳۸۲

وضعیت فعلی بنا: در حال بازسازی

معرفی: خانه نصیرالدوله آصفی، با همه عناصر معماری و تزئینی دوره قاجار ساخته و روی نقشه حصار صفوی با عنوان باغ وزیر مختار فرانسه مشخص شده و میراث پدر و پسر است.

همسایگی تاجر معروف و مدرس

میرزا عبدالوهاب خان شیرازی آصف‌الدوله (نصیرالدوله) پدر میرزا احمدخان نصیرالدوله پدر، از تاجران ثروتمند و منشی دربار در زمان ناصرالدین شاه و وزیر مختار سفیر ایران در بلژیک در زمان مظفرالدین شاه بود. میرزا احمدخان در اروپا تحصیل کرد و به زبان‌های خارجی آشنا بود. سال‌ها بعد به خدمت وزارت خارجه درآمد و مدتی مأمور سفارت بلژیک شد. وی در سال ۱۳۰۱ قمری ملقب به نصیرالدوله شد.

سکونت ۳۰ خانوار در یک جا

خانه نصیرالدوله، ۲ در دارد. در گذشته از در کوچک تنها به دلایل و روزهای خاص استفاده می‌شد و در بزرگ برای رفت‌وآمد کالسکه‌ها بود. عمارت شاه‌نشین هم روبه‌روی حیاط با ۲ یادگیر بزرگ در اطرافش قرار دارد که انتهای یادگیرها به زیرزمین خانه متصل است و کارکردش خنک کردن هواست. تا نیم قرن پیش در این خانه، حدود ۲۰ تا ۳۰ خانوار در اتاق‌های کوچک مستاجر بودند و مالک از آنها اجاره می‌گرفت.